

УДК 37.036:371.59 (045)

Богданова Н. Г.

*Докторантка кафедри соціальної філософії та філософії освіти
Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*

ЕСТЕТИЧНИЙ ЧИННИК В СТРУКТУРІ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Досліджено актуальні проблеми розвитку демократизації освіти в Україні та за кордоном, які активно обговорюються вченими і педагогами. Наголошено, що естетичне виховання як специфічний засіб управління формує самосвідомість людини, її здатність до самовизначення.

Ключові слова: студентське самоуправління, виховання, інтеграція, ціннісні орієнтації, активна життєва позиція, громадська діяльність студентів, формування особистості студента, демократичні засади, модернізація суспільства, естетична свідомість, гуманізація.

У даний час відбувається переоцінка і переосмислення ідеалів, шляхів участі у громадсько-політичному житті студентів та розвитку студентського самоврядування. Щоб естетична самосвідомість стала по-справжньому масовою, вважають суспільствознавці, вона повинна бути достатньо поширеною серед усіх соціальних верств населення, особливо серед молодого покоління. Необхідна широка участь засобів масової інформації, державних інституцій, громадських об'єднань у доведенні до населення, молоді естетично-моральних, національних ідей, об'єктивного минулого.

Стрімкі зміни в суспільно-політичній, економічній, соціально-культурній сферах українського сьогодення настійно вимагають якісних змін у всіх галузях соціального буття, але особливо це стосується освіти, яка покликана забезпечити своєчасність і якість позитивних трансформацій у всьому життєвому просторі України [1, с. 130].

Нинішні студенти, як майбутні фахівці, організатори виробництва, активні учасники соціальної, політичної, культурної та інших сфер життя країни, мають виступати й провідниками нових суспільних відносин, базованих на засадах демократії, гуманізму, орієнтованих на гармонізацію інтересів усіх членів суспільства. Прагнення України увійти до Європейського співтовариства настійно диктують необхідність

впровадження демократичних засад в організації навчання, виховання, побуту у вищих навчальних закладах України.

Тому метою статті є аналіз естетичного чинника в структурі студентського самоврядування, дослідження розвитку різноманітних форм студентської демократії в Україні та європейських країнах, визначення завдань державних установ освіти у процесі розвитку демократизації освіти для формування у студентської молоді активної національно-громадянської позиції.

У вітчизняному науковому світі різні аспекти щодо впровадження демократичних засад у вищих навчальних закладах розглядали багато дослідників. Важливими для аналізу сучасного стану щодо розвитку шляхів участі у громадсько-політичному житті студентів та розвитку студентського самоврядування є праці Т. Буяльської, Т. Капустіної, М. Остапенко, М. Степко, Н. Черниш та ін. Заслужують уваги дослідження В. Андрущенка, Л. Губерського та М. Михальченка.

Проблеми самоврядування у закладах освіти набули значної ваги в кінці ХХ — початку ХХІ століття, тобто в період становлення української суверенної, соціальної, правової держави. Основні чинники цього процесу:

по-перше, відбувається активне утвердження демократичних засад в усіх секторах життєдіяльності українського суспільства. Ідеї демократизації суспільних відносин наповнено новий етап розвитку української національної економіки, освіти, науки, культури. Студентське самоврядування потребує подальшого розвитку і збагачення новітніми демократичними ідеями;

по-друге, інтеграція України в Європейське співтовариство та перехід до ринкової економіки, безумовно, глибоко зачіпають всі складові освітньої галузі, вимагають її демократизації у принципах Болонського процесу;

по-третє, студентство у всі часи виступало своєрідним «барометром» соціально-економічного та політичного стану суспільства. Молодь є найменш консервативною за своїми ціннісними орієнтаціями соціальною верствою населення, найбільш чутливо реагує на соціальні зміни, їй притаманне негативне ставлення до порушення демократичних норм, законів, моральних принципів, естетичних цінностей. Можна з повним правом розглядати молодь, особливо студентство, «соціальним нервом суспільства». Невипадково стратегічним резервом соціально-економічних реформ та духовно-культурних перетворень в Україні

вважається молодь, яка озброєна освітою європейського рівня та вихована на демократичних здобутках сучасної цивілізації;

по-четверте, студентське самоврядування є важливим фактором розвитку і модернізації суспільства, виявлення потенційних лідерів, вироблення у них навичок управлінської та організаторської роботи з колективом, формування майбутньої еліти нації, духовного клімату суспільства;

по-п'яте, опора на ініціативу, активну життєву позицію, європейські ціннісні орієнтації студентства є реальним показником цивілізованості суспільства, утвердження в ньому демократичних начал. Важливо чітко усвідомити, що успішна розбудова Української держави залежить від самосвідомості, самодостатності, незаангажованості, свободи мислення, наполегливої праці кожного молодого громадянина України [2, с. 89].

Проте проголошення декларацій про студентське самоврядування та реальний його стан в окремих вищих навчальних закладах далеко не співпадають. Саме цим пояснюється підвищена увага до проблеми студентського самоврядування з боку влади. Участь студентів в управлінні вищим навчальним закладом — це конкретний вияв демократизації вищої школи, утвердження її автономії.

З метою організаційного та науково-методичного забезпечення впровадження студентського самоврядування у вищих навчальних закладах Міністерство освіти і науки України наказом від 03.04.01 № 166 затвердило «Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах». У даному Положенні визначаються сутність студентського самоврядування, права і обов'язки студентів.

«Самоврядування у вищому навчальному закладі — це самостійна громадська діяльність студентів із реалізації функцій управління вищим навчальним закладам, яка визначається ректоратом (адміністрацією), деканатами (відділеннями) і здійснюється студентами відповідно до мети і завдання, що стоять перед студентськими колективами».

Органи студентського самоврядування покликані сприяти гармонійному розвитку особистості студента, формувати навички майбутнього організатора, керівника.

Згідно із статтею 38 Закону України «Про вищу освіту» основними завданнями органів студентського самоврядування є:

забезпечення і захист прав та інтересів студентів, зокрема, стосовно організації навчального процесу;

забезпечення виконання студентами своїх обов'язків;

сприяння навчальній, науковій та творчій діяльності студентів;

сприяння створенню відповідних умов для проживання та відпочинку студентів;

сприяння діяльності студентських гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами;

організація співробітництва зі студентами інших вищих навчальних закладів і молодіжними організаціями;

сприяння працевлаштуванню випускників;

участь у вирішенні питань міжнародного обміну студентами.

Студентське самоврядування сприяє задоволенню молодіжних потреб, реалізації студентських інтересів, є середовищем спілкування і взаємодії молоді. Необхідно враховувати, що в студентському «суспільстві» діють, крім загальноприйнятих законів, норм поведінки, специфічні норми і правила, права і свободи, обов'язки і відповідальність [3, с. 32].

Системний підхід до організації студентського самоврядування характеризується тим, що воно охоплює усі сфери життєдіяльності університету: навчально-виховну, науково-дослідну, спортивно-оздоровчу роботу, побут, відпочинок, дозвілля, участь у суспільно-громадському житті.

Студентське самоврядування визначає основні форми і напрями своєї діяльності. Воно стало важливим фактором і умовою удосконалення навчально-виховного процесу, спрямованим на якісне навчання, сприяння діяльності студентських наукових гуртків, товариств, об'єднань, клубів за інтересами, працевлаштування випускників, виховання духовності та культури студентів, формування у студентської молоді національно-громадянської позиції, соціальної активності, оволодіння навичками організатора, керівника, формування громадянської політичної культури, становлення особистості нового типу.

Органом студентського самоврядування є загальні збори (конференція) студентів університету, факультету, гуртожитку, які ухвалюють «Положення про студентське самоврядування»; обирають виконавчі органи студентського самоврядування та заслуховують їх звіти; визначають структуру, повноваження та порядок обрання виконавчих органів студентського самоврядування. Самоврядування в навчальних закладах стає тим підґрунтям, на якому майбутні спеціалісти набувають організаторських і управлінських навичок, розкривають ширші горизонти [4, с. 74–75].

Саме студентство, як найменш консервативна й найменш традиціоналістська за своїми цінностями й ціннісними орієнтаціями соціальна

верства населення, має забезпечувати постійний пошук і розвиток у різних напрямках освітнього та духовного простору.

Враховуючи Європейський вектор подальшого розвитку України, приєднання України до Болонського процесу, творчі ініціативи Міністерства освіти і науки України щодо впровадження й розвитку студентського самоврядування у ВНЗ України на принципово нових демократичних засадах, самоуправління духовним розвитком студентів є актуальним і пріоритетним. Адже студентське самоуправління як інструмент формування естетичної свідомості одночасно виступає і суб'єктом і об'єктом даного процесу, що знімає деякі суперечки, пов'язані з роллю викладача в системі естетичного виховання. В першу чергу формуються навички управління.

Варто зазначити, що в історії діяльності вищих навчальних закладів як Європи, так і колишнього Радянського Союзу, чітко виділяються три типи студентського самоврядування: — імітаційний (ігровий), для якого характерне створення спільноти студентства як наслідування державних форм правління (парламенту, конституції, судів); — псевдоділовий, або бюрократичний. Цей тип самоврядування ставив за мету створення бюрократичного апарату в студентському середовищі як самоціль під виглядом підготовки активістів-організаторів, коли для розширення студентського активу створюються чисельні ради, штаби, комісії, не зайняті продуктивною діяльністю; — демократичний, розвиток і вдосконалення якого зумовлюються сучасними умовами життєдіяльності суспільства й вимогами до особистості студента. Демократія — не тільки формальний набір виборчих процедур. Це поняття передбачає і соціальне партнерство, і особисту участь кожного у справах того соціуму, в якому він живе.

Нині інтерес до проблем студентського самоврядування викликаний багатьма причинами та обставинами: — самоврядування в Україні має глибинне національне коріння, і в українській вищій школі є власні здобутки та певний досвід організації студентського самоврядування, який потребує подальшого розвитку й збагачення новітніми демократичними ідеями; — потреба у соціалізації особистості, виховання поваги до демократичних цінностей зростатиме, а студентське самоврядування дозволяє достатньо ефективно вирішувати ці завдання; — студентське самоврядування, як один із чинників розвитку й модернізації суспільства, дозволяє формувати майбутню еліту нації, виявляти потенційних лідерів, давати їм навички управлінської діяльності, працювати з колективом та іншими спільнотами людей.

Формування ініціативної, здатної приймати нестандартні рішення особистості неможливе без широкого залучення студентів до участі в управлінні діяльністю вищого навчального закладу шляхом організації колективного вироблення рішень та студентського самоврядування.

Безперечно, студентське самоврядування в Україні має свою власну історію, що поділяється на певні знакові періоди, і яка варта дослідження і узагальнення. Проте найважливіший етап студентського самоврядування в Україні розпочався з 1991 року в період розбудови нашої молоді незалежної держави і віддзеркалює всі протиріччя (здобутки та прорахунки) економічних, політичних, соціокультурних реалій і можливостей українського життя і розкриває необхідність самоконтролю з боку молоді в процесах формування ціннісних орієнтацій.

Порівнюючи стан розвитку студентського самоврядування в Україні з європейськими університетами, з прикрістю констатуємо, що в європейських країнах набагато вищий рівень усвідомлення суспільством і державними органами влади, зокрема, ролі і значущості освітньо-виховного процесу, як фактора національної безпеки.

Надзвичайно глибоким є розуміння необхідності всіляко підтримувати і розвивати різноманітні форми студентської демократії. Саме тому європейське студентське самоврядування (і освіта взагалі) має потужні економічні можливості, що забезпечують самостійність вирішення багатьох соціально-виховних освітянських завдань і формувань високої естетичної самосвідомості.

Т. Фініков у дослідженні «Академічні свободи та їх значення у реформі вищої освіти» на основі київських вищих навчальних закладів провів дослідження, в рамках якого було поставлене питання «Що Ви розраховуєте отримати від навчання у навчальному закладі?»

Характерно, що більшість відповідей концентрується не у варіанті «глибоке знання спеціальності», а на «основі для подальшого професійного розвитку». У значних перевагах «основи» відображається, на наш погляд, ставлення до вузівської освіти як до фундаменту, на якому постійно потрібно нарощувати знання. Акценти ж на умінні творчо і нестандартно мислити свідчать про те, що українська вища школа все ж дає молоді це уміння, незважаючи на існуючі проблеми [5, с. 5–10]. Нажаль розвиток духовності серед відповідей студентів не зазначений.

Окрім того, соціально-психологічна готовність наших студентів до самоорганізації значно нижча, ніж в Європі. Причинами є: вік наших студентів (на 2–3 роки молодші, ніж студенти європейських ВНЗ); матеріальна і психологічна залежність від батьків; відчуття соціальної

незахищеності; у більшості випадків низький рівень матеріальної забезпеченості студентів та їх батьків; вплив шкільної тоталітарної педагогіки та рудиментів авторитаризму в житті вищої школи; типовими є випадки, коли відсутня адекватна мотивація вступу до ВНЗ і вибір тієї чи іншої професії є випадковим.

Та все ж, за останні роки студентське самоврядування в Україні розвиває свою діяльність, реалізуючи притаманну молодості потребу в самовиявленні і творчості. Незважаючи на відсутність фінансової підтримки, в студентському середовищі завжди були і є безкорисливі ентузіасти, які живуть за принципом: «Якщо не я, то хто?». Саме вони охоче переймаються проблемами удосконалення студентського життя, добровільно беруть на себе відповідальність за виконання тих чи інших завдань, що стоять перед професійною освітою, конкретним університетом зокрема.

Надзвичайно важливо, коли адміністрація університету не тільки виявляє та підтримує таких студентів, але й створює умови для прояву студентської соціальної активності, прислухається до проблем студентської молоді, надає всіляку допомогу при їх вирішенні.

Кожний з українських університетів набуває свій власний досвід студентського самоврядування, який обумовлений не тільки особливостями діяльності ВНЗ, стратегіями їх розвитку, але й і тими інноваційними ідеями і технологіями, які опановують студенти в своїй *Almamater* [6, с. 0].

Враховуючи державну політику в зазначеному питанні, варто підкреслити, що студентству надані надзвичайно широкі можливості для самоуправління, для виявлення себе як особистості, діяльних істот, а не пасивних, формування естетичної свідомості, естетичне виховання — не тільки вплив педагога і зовнішніх обставин, це і самозмінювання в процесі життя — самовиховання. Внаслідок цього виховний вплив і середовища, і педагогів-вихователів перетворюється на процес взаємодії особистості з ними [7, с. 234].

«Листи про естетичне виховання» Ф. Шиллера, діяльність українських демократів початку ХХ століття [7, с. 234] свідчать, що в найскладніші переломні періоди розвитку суспільства увага до естетичного виховання, як правило, підвищувалась. Шляхи гуманізації людини, збагачення її духовно-творчого потенціалу різноманітні, але художньо-естетичне виховання в цьому процесі є головним. Воно виступає підсумковим, завершуючим елементом системи загального виховання,

надає їй закінченості і насичує всю її структуру сутнісно людським змістом.

Таким чином, естетична свідомість, яка ґрунтується на основі мистецтва і чуттєвої культури, формує універсальну людину, надаючи індивіду досвід переживання, а через нього — сукупний досвід людського буття. Так здійснюється процес творення людини, розвивається її здатність до мислення, формується чуттєва культура. Естетичне виховання, одночасно є естетичним простором, виводить особу у вимір морального, а відтак — робить її вільною і відповідальною.

Естетичне виховання як специфічний засіб управління формує самосвідомість людини, її здатність до самовизначення й віднайдення смислості буття, орієнтирів, вимірів самоздійснення. Тому естетична свідомість може розумітися як основа індивідуалізації людини, розвитку її суб'єктивно-особистісного «Я», яке виступає мірою співвідносності людини з навколишнім світом. Естетичне виховання — суть гуманізації людини; її олюднення й соціалізації, необхідна основа й передумова здійснення родової сутності та індивідуальних здібностей у процесі реального буття.

У вищій школі, яка здійснює професійну підготовку, на завершальну стадію переходить процес формування розвинутої особистості. Державні установи освіти, адміністрація і педагогічні колективи ВУЗів України повинні підтримувати студентів і створювати умови для прояву студентської соціальної активності. Використання естетичних надбань педагогіки вищої школи України і країн зарубіжжя можуть суттєво покращити розвиток демократизації освіти.

Список використаних джерел:

1. Черниш Н. та ін. Національна свідомість студентської молоді / Н. Черниш та ін. — Торонто—Едмонт—Львів, 1993. — С. 130.
2. Капустіна Т. Молодь у соціально-економічних перетвореннях / Т. Капустіна // Молодь в умовах нової соціальної перспективи. Матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. — Житомир, 2000. — С. 89.
3. Остапенко М. Політична свідомість студентської молоді в сучасній Україні / М. Остапенко // Нова політика. — 1999. — № 4. — С. 32.
4. Студентське самоврядування як невід'ємна складова демократизації вищої школи / Відп. ред. М. Ф. Степко. — К.: Освіта України, 2005. — С. 74–75.

5. Фініков Т. Академічні свободи та їх значення у реформі вищої освіти / Т. Фініков. — Л., 2005. - С. 5–10.
6. Європейська практика студентського самоврядування в університетах України. — Методичні матеріали / За ред. проф. Т. Б. Буяльської. — Вінниця, 2006. — С. 20.
7. Троєльнікова Л. О. Школи художньо-естетичного профілю: роль та місце в системі художньої освіти та виховання в Україні / Л. О. Троєльнікова // Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля. Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — К., 2004. — С. 234.

Стаття надійшла до редакції 04.03.2015 р.

Богданова Н.Г. Эстетический фактор в структуре студенческого самоуправления

Исследуются актуальные проблемы развития демократизации образования в Украине и за границей, которые активно обговариваются учёными и педагогами. Отмечено, что эстетическое воспитание как специфическое средство управления формирует самосознание человека, его способность к самоопределению.

Ключевые слова: студенческое самоуправление, воспитание, интеграция, ценностные ориентации, активная жизненная позиция, общественная деятельность, формирование личности студента, демократические принципы, модернизация общества, эстетическое сознание, гуманизация.

Bogdanova N.G. Aesthetic factor in the structure of the student self-government

The article examines the current problems of the democratization of education development in Ukraine and abroad, who actively negotiated by scientists and educators. The aesthetic education as a specific management tool generates self-awareness, the ability to self-determination was noted..

Keywords: student self-government, education, integration, value orientation, active life, social activities, the formation of the student's personality, democratic principles, the modernization of society, aesthetic consciousness, humanization.